

VPL102 Sociální politika

- přednáška č. 5 (jaro 2016)

(Mgr. Ondřej Hora, Ph.D.)

Sociální zabezpečení

- cíle, funkce a principy systému
 - používané nástroje
 - organizace a financování
 - Česká republika

Definice sociálního zabezpečení

Sociální zabezpečení = soubor sociálních institutů (institucí, zařízení, opatření) poskytujících občanům ve společensky uznaných situacích příjmy a služby (Večeřa 1993).

Dva významy: „ochrana“ a „poskytnout ochranu“

V západní Evropě z anglického pojmu „security“ (bezpečnost, sociální záruky),

České slovo zabezpečení přenosem z ruštiny „защита чение“ (dnes obdobné chápání).

V důsledku zjištění, že je obtížné nést individuálně sociální rizika => společenské odstraňování sociálních rizik (Krebs 2010).

Později jako jedno ze sociálních práv.

Definice sociálního zabezpečení

Reaguje na tzv. sociální události (viz Tröster, P. a kol. 2008).

Často spojené se zdravím nebo ztrátou schopnosti pracovat:

- nemoc, porucha zdraví, pracovní úraz, nemoc z povolání, pracovní neschopnost, karanténa, dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav, invalidita,
 - těhotenství, porod a mateřství,
 - nezaopatřenost dítěte (narození dítěte, nemoc dítěte)
 - věk (stáří)
 - smrt (ztráta živitele, náklady úmrtí)
 - nedostatečný příjem (nezaměstnanost).
-
- Hledisko životního cyklu (sousednost událostí)
 - Sociální události nastávají často nezávisle na vůli člověka.
 - Mají pro člověka nebo jeho blízké z určitého hlediska negativní důsledky.
 - Jsou předvídatelné a nepředvídatelné (zda nastane, kdy nastane).
 - Někdy jsou chápána též jako sociální rizika (viz přednáška o sociálním pojištění)

Cíle sociálního zabezpečení

Politika sociálního zabezpečení ovlivňuje jednání jednotlivců i institucí s cílem kompensovat nepříznivé finanční a sociální následky různých životních okolností a událostí, ohrožujících uznaná sociální práva, nebo jim předcházet (Potůček 1995).

Krebs (2010): předejít (sociálním událostem), zmírnit (jejich dopady) a překonat (dostat se z některých událostí pryč).

Jde tedy především o to:

- předcházet sociálním událostem (prevence – vůbec nenastanou)
- vytvářet příznivé a stimuluující životní podmínky
- řešit bezprostřední hrozby krizových situací
- předcházet ztrátám (ekonomickým, sociálním) spojeným s obtížnou životní situací
- přikročit k bezprostřední kompenzaci (náhrada příjmu, substituční léčba), zabránit životním podmínkám neslučitelných s lidskou důstojností,
- zajistit nápravu a uvedení situace do stavu přiměřené situaci člověka (nalezení zaměstnání, zlepšení zdravotního stavu)

Základní dvě pojetí sociálního zabezpečení

- užší pojetí sociálního zabezpečení – z hlediska užšího pojetí sociálního zabezpečení jde hlavně o sociální peněžité dávky např. důchody, nemocenské dávky, dávky v nezaměstnanosti, dávky spojené s dětmi, sociální pomoc, tj. o redistributivní opatření (sociální pojištění, univerzální dávky, sociální pomoc) – někdy je tak dokonce označováno jen sociální pojištění.

Dochází ke kombinaci dávek a služeb – nejde tedy jen o dávky.

Sociální zabezpečení někdy funguje na skladebním principu – tj. nemusí být vždy poskytována pouze jedna dávka či služba.

- širší pojetí sociálního zabezpečení – jde o komplexní ochranu proti sociálním rizikům, zahrnuje tedy i řadu dalších oblastí (zdravotní péče a zdravotní pojištění, aktivní politika zaměstnanosti, podpora bydlení, vzdělávací politika atd.) – např. systémy sociálního pojištění zasahují i do zdravotní politiky.

V této přednášce je zahrnuto především užší pojetí, ale oblasti sociální politiky zmíněné v širším pojetí jsou zahrnuty v druhé polovině tohoto kurzu.

Zákonné vymezení z hlediska mezinárodního práva a práva ČR

Všeobecná deklarace lidských práv OSN (1948):

- čl. 22: člověk má jako člen společnosti právo na sociální zabezpečení
- čl. 25: právo na životní úroveň i nezbytná sociální opatření

V ČR Listina základních práv a svobod

- čl. 30: (1) Občané mají právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, jakož i při ztrátě živitele.
- (2) Každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek.

- čl. 31: Každý má právo na ochranu zdraví. Občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky za podmínek, které stanoví zákon.

- čl. 32: (1) Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.
- (2) Ženě v těhotenství je zaručena zvláštní péče, ochrana v pracovních vztazích a odpovídající pracovní podmínky.
- (5) Rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc státu.

Zákonné vymezení z hlediska mezinárodního práva a práva ČR

- *Konvence mezinárodní organizace práce (ILO) č. 102/1952 o minimálních standardech v pracovních podmínkách (zdravotní péče, nemocenské pojištění, dávka pro nezaměstnané, dávky pro starší osoby (důchodové), úrazové dávky, rodinné dávky, mateřské dávky, pro případ invalidity a pozůstalostní dávky). Bere v úvahu procento pokrytí, minimální dávky a podmínky nároku. + 118/1962 – rovnost zacházení*
- *Evropská sociální charta Rady Evropy (1961 + revize) – článek 12 (právo na sociální zabezpečení), článek 13 (právo na zdravotní a sociální pomoc). ČR ratifikovala ESCH 3. 11. 1999 jako 14/2000 sb.*
- *Evropský zákoník sociálního zabezpečení (1964, revize 1990) – obdobná struktura jako ILO, stanovuje minimální standardy pro evropské země (neříká ale, jak toho má být dosaženo, mohou poskytovat více).*

Funkce sociálního zabezpečení

Sociální zabezpečení je třeba pochápat jako určitý „systém“, který plní funkce (tedy je vytvářen se záměrem, očekáváme, že bude mít určité stabilní efekty a nebude na závadu).

- 1) preventivní funkce (aktivní pojetí) – předvídatelná a nepředvídatelná rizika – aby k událostem nedocházelo (očkování) nebo aby škody byly co nejmenší
- 2) kompensační funkce – řeší finanční a sociální důsledky životních situací - ohrožující práva (kompenzace ztrát)
- 3) ochranná funkce – podpora v situacích, které to vyžadují (nejen peníze, též např. pracovní podmínky, osiření dětí)
- 4) stimulační funkce – podporuje společensky „žádoucí“ chování, rozvoj příznivých životních podmínek, podpora ekonomiky
- 5) sociálně-kontrolní funkce – a) role trhu v oblasti sociálního zabezpečení je regulována, b) vyvážená odpovědnost jednotlivce a státu – existuje obava z možnosti zneužívání určitých typů sociálních dávek, tím je ohrožena legitimita, je proto nutná kontrola, případně i nátlak (např. workfare)
- 6) legitimizační funkce – pro daný typ společenského uspořádání (předchází stávkám a revolucím)

Principy sociálního zabezpečení (1/3) - viz také Vojtěch Krebs a kol. (2005, 2010), Veselý (2009)

Principy jsou myšlenková východiska (ideje), které nám říkají, jak to uděláme.

- 1) princip univerzality (všeobecnosti) – jde o jeden kolektivní systém (sdílení kolektivních rizik), který je platný pro všechny občany a zaručuje jim při existenčním ohrožení / sociální potřebnosti základní dávku za určitých podmínek, ale zároveň nepopírá hledisko jejich vlastního přičinění (princip zásluhovosti). Historicky vznikalo unifikační systémů. Nikdo není vyloučen z příjmu sociálních dávek pro etnický původ či pro barvu pleti (nepřipouští diskriminaci).
- 2) princip uniformity (rovnosti či jednotnosti výše dávky či rozsahu nároku) – jde o to zabezpečit všechny oprávněné podle stejných pravidel (především postupy přiznávání sociálních dávek a způsob prosazování nároků na tyto dávky). Neznamena to nutně všem stejný výsledek (připouští faktickou odlišnost vzhledem k okolnostem).
- 3) princip komplexnosti (úplnosti věcného rozsahu) – jde o to zahrnout všechny kategorie obyvatel a rizika a dosáhnout (logicky přiměřeného) úplného zabezpečení. Jde nejen o důsledné poskytování peněžitých dávek, ale i sociálních služeb. (např. řešení nových sociálních rizik). Diskuze v jakém vztahu je k soukromému zabezpečení.

Principy sociálního zabezpečení (2/3)

4) princip adekvátnosti (přiměřenosti) – výše dávek a služeb musí být přiměřená:

- a) potřebám lidí (hmotná nouze),
- b) jejich zásluhám = ekvivalence (důchodové pojištění)
- c) ekonomickým možnostem státu (zbrzděná indexace dávek)

Dosahuje se vhodnou kombinací dávek a služeb.

5) princip sociální garance (státu) – stát:

- a) zajišťuje vymezení sociálních práv – především vytváří a prosazuje zákony (např. že při vzniku společensky uznaných životních událostí existuje spolehlivá záchranná síť, garance dosažení minimální životní úrovně),
- b) dává právní garance (legislativní, dozor nad nestátními pojišťovacími fondy) – může ručit za nároky pojištěnců, c) ekonomické garance indexace dávek

Principy sociálního zabezpečení (3/3)

- 6) princip sociální solidarity – člověk je společenská bytost, lidé jsou na sobě do jisté míry vzájemně závislí: vzájemnost, ochota ke vzájemné pomoci a přijetí určité odpovědnosti za druhé. Důsledkem solidarity je vertikální redistribuce i horizontální redistribuce (v životním cyklu) – např. od ekonomicky aktivních k ekonomicky neaktivním = rodiče, zdravotně handicapovaní. Důležitý je také rozvoj dobrovolné osobní solidarity (nadace, charita, veřejný sektor).
- 7) princip sociální spravedlnosti – nemělo by docházet k zásadnímu nezaslouženému zvýhodnění nebo znevýhodnění určitých kategorií. Nejedná se jen o zúžené pojetí (redistribuce), ale také o uplatnění občanských práv. Je možné sociální spravedlnost chápat jako normativní, ale je to klíčová z hlediska legitimacy sociálního státu.
- 8) princip participace – spoluúčast občanů na tvorbě sociální politiky, posílení odpovědnosti subjektů, účast na financování (ve všech formách), informovanost subjektů, transparentnost, dostatečná možnost volby
- 9) princip zachování důstojnosti – nemělo by být ponižující

Nástroje sociálního zabezpečení

Dílčí části systému. Tvoří komplex ve třech základních rovinách (úrovních), které se vzájemně doplňují:

legislativní nástroje

- zákony, vyhlášky a prováděcí předpisy (vymezení oblasti, nároku, činnosti, regulace podmínek)

finanční nástroje

- příjmové toky (odvody z mezd) – správa sociálního zabezpečení
- daňové toky (co a jak plyne do státního rozpočtu)

administrativní a institucionální nástroje

- zajištění uplatňování legislativy a finančních toků (řádně vyplaceno)
- zajištění regulace
- individuální podpora klientů (sociální práce)

Formy sociálního zabezpečení (1/2)

Legislativní a metodická opatření

- Stanovování legislativních podmínek opatření a nastavení standardů – metodická podpora, jejich kontrola a nátlak na dodržování (např. standardy poskytování sociálních služeb)

Příjmová opatření

- přímá výplata peněžitých dávek (uplatňována různá hlediska)
- nepřímá výplata peněžitých dávek (daňové úlevy, daňové kredity) – výhody a nevýhody ve srovnání k sociálními dávkami – jednoduchost ale neaktuálnost – obtížně reaguje na náhle změněnou situaci rodiny.
- účelově vázané peněžité dávky, hmotná plnění (např. zakoupení automobilu pro postižené, na topení, potravinové lístky nebo elektronické peněženky pro příjemce dávek hmotné nouze)

Formy sociálního zabezpečení (2/2)

Sociální služby

- sociální poradenské služby (poskytování informací, občanské poradenství, zprostředkování zaměstnání, krizová centra, sociálně-právní ochrana)
- azyly a sociální pečovatelské služby – při selhání přirozených zdrojů suverenity nebo bezpečí (krizová centra, dočasné ubytování, denní pobyty, stravování, ústavní péče) – (sociální služby viz Čámský a kol. 2011).

Přenesení výkonu sociálního zabezpečení

- kontraktace – smlouvy: výkon nebo část výkonu lze smluvně převést na privátní subjekty (i NGO)
- donucení jedince ke konání (např. se musí pojistit) - Tröster a kol. (2008).
- podpora dobrovolnictví

Soustavy sociálního zabezpečení v Evropě

Reporty za země celého světa ISSA: „*Social Security Programs Throughout the World*“, viz též Krebs (2010)

logika pokrytí události

- nahrazující výdělek
- doplňující příjem
- kompenzace (dřívější událost)

účast občanů

- povinné
- volitelné (dobrovolné)
- definované nárokem (úředníci v některých zemích)

státní garance

- obligatorní (mandatorní výdaje, stát je musí vyplatit)
- fakultativní (nemusí být přiznány)

podle příjemce (komu je dávka vyplacena)

- nositeli rizika
- jiné oprávněné osobě (opatrovník, rodič, pečující)

podmínky nároku

- nastala sociální událost + zpravidla podáním žádosti

potom jsou buď:

- univerzální (definované občanstvím): vždy příznány
- definované nárokem na základě splnění povinnosti vedoucích k nároku (např. doba spoření), často jsou založeny na zaměstnání, též ale náhradní doby
- cílené = definované potřebností (zpravidla především hledisko příjmu, ale také schopnost zabezpečit se = příjmově, majetkově či jinak testované)

konstrukce (jednosložkové, vícesložkové)

- v rámci systému: Sociální zabezpečení má téměř ve všech zemích alespoň dva základní pilíře a to je sociální pojištění a sociální pomoc. V České republice existuje třípilířový systém (třetím pilířem je státní sociální podpora) – nároky mohou být též odvozené z jiné dávky.
- v rámci události: ztráta bydlení =) příspěvek na bydlení, doplatek na bydlení – a) se souběhem, b) vylučující se
- v rámci konkrétní dávky: tzv. skladebný princip. (dávka má více částí)

ekvivalence

- ploché (flat-rate) = všichni stejnou dávkou
- příspěvkově definované (odvozené od příspěvku)
- dávkově definované (odvozené od standardu dávky)
- s definicí minimálního nároku a maximálního nároku

plnění

- průběžné (krátkodobé či dlouhodobé)
- jednorázové (vyplaceno najednou tzv. lump sum)

princip zajištění a financování

- pojištění (příspěvky)
- daně
- kombinace pojištění a daní (zda je odděleno od státního rozpočtu, stát např. platí za určité skupiny pojištěnců, dorovnává ztráty v systému)

valorizace = zpravidla zvyšování (vzhledem k úrovni mezd či životní úrovni)

- bez valorizace
- automatická valorizace
- polo-automatická valorizace (např. rozhodnutí vlády)

subjekty administrace

- veřejné (polo-nezávislé) subjekty
- zaměstnanecké fondy (korporátní)
- další soukromé subjekty (např. důchodové pojišťovny)

Odlišuje se od ostatních z hlediska míry státní regulace (Tröster a kol. 2008).

centralizace a decentralizace

- funkční c-d (podle typů rizik): Někde je jen jedna centrální pojišťovna vs. někdy i více pojišťoven v jedné oblasti (zdravotnictví v ČR)
- prostorová c-d (stát, region, město): kdo o dávce rozhoduje a nese odpovědnost (zde různé typy kompetencí např. správa financí a výplata dávky, určování pravidel, prosazování programu a jeho kontrola). Decentralizace je výhodná u dávek, kde je důležité posouzení životní situace, ale může vytvářet obousměrné finanční tlaky.

Sociální pojištění

Typická opatření: základní důchodové a nemocenské pojištění, příspěvek na politiku zaměstnanosti, zdravotní pojištění, doplňkové penzijní spoření

Zahrnovaná rizika: Zahrnuje situace, na které se dá předem připravit odložením své spotřeby (předvídatelná rizika), prostředky jdou do pojistného fondu, v případě „naplnění“ rizika (sociální události) je pak podle předchozích příspěvků vyplácena dávka.

Forma realizace: Existují tři typy sociálního pojištění: povinné státní pojištění, pojištění okruhu osob podle povolání (podnikové, resortní, odborové) a soukromé pojištění (připojištění).

Podmínky nároku: nejčastěji je kritériem určité období předchozího přispívání v rozhodném období a výše příspěvku má většinou vliv na výši dávky, je zde ale uplatňováno i kritérium redistribuce.

Financování: průběžné přispívání či spoření, průběžnou výplatou či kapitalizací pojistného – příspěvky jsou součástí odvodu z příjmu. Přehlednější hospodaření, ale často drahá administrace a transakční náklady (např. platy pojišťovacích agentů). To neplatí pro ČSSZ – 1,5 procenta – jiná logika správy prostředků.

Možné nevýhody: výrazně zvyšuje cenu práce a obtížně pokrývá marginalizované kategorie

Státní sociální podpora (někdy historicky též označována jako sociální zaopatření)

Typická opatření: rodičovský příspěvek, příspěvek na bydlení, přídavky na děti

Zahrnovaná rizika: především společností uznané situace, které vedou ke zvýšeným nákladům (zpravidla tam, kde sociální pojištění nevyhovuje). Jedná se o částečnou úhradu dodatečných nákladů vzniklých kvůli určité situaci dávkou doplňující příjem (často jsou takto podporováni tzv. „demograntů“ např. rodiny s dětmi) – má se za to, že pojištění by nebylo vhodné (Krebs 2010)

Podmínky nároku: Tento typ dávek je nejčastěji vyplácen na základě toho, že událost nastala a nebo trvá (univerzální občanský princip), někdy je doplněno také o kritérium potřeby.

Forma realizace: dávky jsou vypláceny přes úřady práce

Financování: financování z daní, dávka není vázána na odvody příspěvků z pracovního příjmu

Možné nevýhody: někdy podpora nemusí stačit (je-li nízká), někdy podpora neúměrně administrativně zatěžuje systém (dokládání událostí)

Sociální pomoc (dříve bylo označováno jako systém sociální péče)

Typická opatření: 1) dávky hmotné nouze (např. příspěvek na živobytí) a 2) sociální dávky (např. na kompenzační pomůcky) a služby pro zdravotně handicapované a další specificky ohrožené skupiny...

Zahrnovaná rizika: řešení stavu hmotné a sociální nouze, který není občan schopen řešit sám nebo s pomocí rodiny.

Podmínky nároku: Výplata dávky je podmíněna nedostatečným vlastním příjmem (sociální potřebností), dočasnou hmotnou nouzí (dochází k testování majetku) či specifickou obtížnou životní situací (nemůže se vlastními prostředky zabezpečit, např. živelná událost, návrat z výkonu trestu, zdravotní handicap, péče o dítě atd.).

Forma realizace: dávky sociální pomoci, sociálně-právní ochrana, sociální služby, azyly, krizová intervence

Financování: financováno ze státního rozpočtu a z rozpočtu obcí (municipalit)

Možné nevýhody: riziko zneužívání dávek, stigmatizace klientů

	typ rizika	podmínky nároku	dekomodifikace	redistribuce
Sociální pojištění	zahrnuje předvídatelná rizika	předchozí pojištění (stanovené podmínky)	vysoká, ale selektivní + (časové omezení)	zachovává statusové rozdíly, v rámci životního cyklu
Sociální podpora	události vyžadující doplnění příjmu	nastala nebo trvá událost	vysoká (snadný přístup, záleží na výši)	horizontální, v rámci životního cyklu
Sociální pomoc	hmotná a sociální nouze	testování potřebnosti a chování	nízká (nízká výše dávek, stigmatizace, aktivace)	vertikální

Základní právní předpisy:

Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení

Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení

Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů

Subjekty sociálního zabezpečení

- Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV)
- Česká správa sociálního zabezpečení (ČSSZ)
- okresní správy sociálního zabezpečení (OSSZ)
- Ministerstvo obrany (pokud jde o vojáky z povolání),
- Ministerstvo vnitra (pokud jde o příslušníky Policie ČR, Hasičského záchranného sboru ČR a příslušníků ostatních ozbrojených bezpečnostních sborů a bezpečnostních služeb),
- Ministerstvo spravedlnosti (pokud jde o příslušníky Vězeňské služby ČR).
- zdravotní pojišťovny (např. Všeobecná zdravotní pojišťovna)
- Úřad práce ČR
- obce,
- příspěvkové organizace
- soukromé ziskové a neziskové organizace

Faktory vývoje v oblastí sociálního zabezpečení (1/3)

Vztah sociální politiky a hospodářské politiky

- Ekonomická úroveň země (kupní síla).
- Trh vytváří požadavky na sociální politiku (při větších ekonomických problémech jsou větší požadavky na sociální politiku, ale nedostávají se zdroje) = může vytvářet ekonomické tlaky.
- Zvláště závažně se diskutuje zahrnování nových rizik (a tím rozšiřování sociálního státu).

- Demografická tranzice v evropské společnosti
- nízká porodnost, vyšší délka dožití, poměr pracující populace a seniorů, nárůst osob bez partnera (především důchodové pojištění, zdravotnictví, péče o seniory). Problém stability příspěvkových systémů. Vzniká tlak na (A a/nebo B a/nebo C):
 - A) větší přísun příspěvků (např. růst zaměstnanosti, zvýšení příspěvků)
 - B) na snižování ekvivalence či ochrany (např. minimální důchody)
 - C) na omezení počtu příjemců (např. lidé déle pracují)Je otázkou, zda je to problém jedné generace (pro méně dětí bude v budoucnu třeba méně důchodů) nebo je to trvalejší stav (spirála nízké porodnosti).

Faktory vývoje v oblastí sociálního zabezpečení (2/3)

- Společensko-politická situace (Krebs 2010) – ideový přístup.
Rizika politického procesu = sociální politika podléhá politickým vlivům =)
 - a) neprůchodnost (schválení zákonů (opatření) často dlouho trvá),
 - b) chybí sociální konsenzus (ideový, existují různá lobby) – opatření se mění v závislosti na vládnoucích stranách (silová řešení).
 - c) přílišná rychlost a nepřehlednost – komplexní systém a současně příliš mnoho změn + chyby v zákonech
 - d) problémy se zachováním sociálních práv. Často musíme spoléhat, že situace bude pro budoucí zajištění v dlouhém horizontu příznivá. Při změně ekonomické, demografické či politické situace se mohou měnit parametry systému (např. ne-valorizace, omezení nároku, omezení garance) (viz např. Dušek 2007).

Faktory vývoje v oblastí sociálního zabezpečení (3/3)

- Mezinárodní vlivy mohou být pozitivní (mezinárodní úmluvy umožňují volný pohyb pracovní síly včetně možnosti čerpat sociální zabezpečení v zemi zaměstnání)...ale také negativní.

Traxler a Woitech (2000) – vnímají státy jako „arény“ ve kterých jsou regulovány pracovní podmínky (=) souvisí s mezinárodní soutěží ohledně ceny práce a možnosti rozhodovat o jejím provedení (problém sub-globalizace, tzv. social dumping).

ČR je malá otevřená ekonomika, což znamená podstatný export a téměř volný dovoz zboží ze zahraničí.

V některých zemích snižují náklady na pracovní sílu za cenu snížení sociální ochrany pracovníků (minimální mzda, EPL), což představuje výhodu z hlediska přilákání kapitálu a zvýhodnění zboží při exportu (=) závod ke dnu vs. nesnižovat sociální ochranu.

Diskusní témata související s oblastí sociálního zabezpečení (1/2)

Problematika **sociální spravedlnosti** mezi jednotlivými skupinami v populaci. Především je obtížné nastavit systémy sociálního zabezpečení s ohledem na sociální spravedlnost mezi generacemi, ale také např. role rozdílných životních strategií mužů a žen nebo vztah společnosti k lidem ohroženým sociálním vyloučením (např. etnickým menšinám, přistěhovalcům).

Dilema mezi **veřejným, korporativním a individuálním zajištěním** proti rizikům.

A) Kdo má nést odpovědnost za zabezpečení rizik: např. stát, obce (dávky hmotné nouze, služby), zaměstnavatelé, občané.

B) Zda je pro občany lepší platit příspěvky do veřejného pojištění, nebo se zajistit raději individuálně.

Dilema mezi **dekomodifikací a rekomodifikací** – nakolik mají být lidé zajištěni v situaci ztráty příjmu – především se jedná o výši a délku vyplácení podpor. Trend ke zkracování podpory nebo k oddálení možnosti čerpat (příklady: podpora v nezaměstnanosti, rodičovský příspěvek, nemocenské pojištění).

Dilema: pobídková funkce + zneužívání + některé negativní dopady (ztráta lidského kapitálu) vs. individuální a celospolečenská ochranná funkce + podpora odvahy riskovat + lepší výsledek (zaměstnání, výchova)

Diskusní témata související s oblastí sociálního zabezpečení (2/2)

Dilema mezi **univerzalitou a adresností** dávek (Potůček 1995)

Univerzální dávky: dávku dostanou (téměř) všichni (jejich skutečné potřeby jsou rozdílné) = „plýtvání a rozmazlování populace“.

Adresné dávky: stigmatizace klientů, administrativně náročné a nákladné, problémy správně zacílit.

Problémy s nízkou cíleností souvisí:

- a) s využíváním nejvýhodnějšího schématu (příklad Nizozemí),
- b) se zneužíváním sociálních dávek (zamlčování údajů, práce na černo),
- c) s nežádáním si o sociální dávky potřebnými („non take-up“ – např. obava ze stigmatizace),
- d) s problémy „racionalizace“ souvisejícími s odrazováním klientů.

Literatura:

Vojtěch Krebs a kol. (2010). *Sociální politika* (5. přepracované vydání). Wolters Kluwer ČR, str. 175-190.

Igor Tomeš (2010). *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Portál.

SSA, ISSA (2012). *Social Security Programs Throughout the World: Europe*

Čámský, P., Sembdner, J., Krutilová, D. (2011). *Sociální služby v ČR v teorii a praxi*. Praha: Portál.

Tröster, P. a kol. (2008). *Právo sociálního zabezpečení*. Praha: C.H. Beck.

Veselý, Jiří (2009). *Právo sociálního zabezpečení*. Praha: Vysoká škola aplikovaného práva.

Arnoldová a kol. – různé publikace o sociálním zabezpečení